

ЩОДО ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНОГО ТА СПЕЦІАЛЬНО-ЮРИДИЧНОГО ТЛУМАЧЕННЯ ОКРЕМИХ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИХ НОРМ, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ПРАВО ПОТЕРПІЛОГО НА ПРОЦЕСУАЛЬНУ КОМУНІКАЦІЮ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Мудрак І. В.,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінального процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті досліджується проблематика лексико-граматичного та спеціально-юридичного тлумачення окремих кримінально-процесуальних норм, зокрема тих, що регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію в кримінальному провадженні. Зазначається, що провідним принципом правозастосовного тлумачення є принцип діалогічної комунікації, де діалог розуміється як динамічний і конструктивний спосіб мислення, творення, тлумачення, що веде від аналізу юридико-технічних помилок правової норми до ефективного правотворення та правозастосування й розвивається по спіралі, адже кожен діалог повинен продовжувати попередні норми та готувати наступні.

Визначається поняття правозастосовного тлумачення галузевої (кримінально-процесуальної) правової норми як особливий самостійний вид офіційного й неофіційного тлумачення, актуальна потреба в якому існує до початку, під час і після застосування кримінально-процесуальної норми та який покликаний у динаміці забезпечувати її інтерпретаційну еволюцію задля ефективної правореалізації.

Підкреслюється, що значення й необхідність лексико-граматичного та спеціально-юридичного тлумачення продиктована наявністю прогалів у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві; наявністю колізій у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві; наявністю оцінних понять у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві; наявністю проблематики, пов'язаної з юридико-технічними помилками в галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві; наявністю проблематики ступеня правової регламентованості композиційної побудови кримінально-процесуальної норми; наявністю проблематики, пов'язаної зі зверненням до лінгвістичних структурних елементів кримінально-процесуальної норми.

Ключові слова: кримінальне провадження, потерпілий, процесуальна комунікація, правозастосовне тлумачення.

Постановка проблеми. Особливого значення вміння використовувати способи тлумачення норм права набувають під час реформаційних процесів, які відбуваються в державі, прийняття нових законодавчих актів, паралельного існування нового та «застарілого» законодавства, яке не привене у відповідність до сучасних потреб правозастосовної практики [6].

На нашу думку, комунікативна парадигма в кримінально-процесуальному праві дає змогу справедливо вказати на переваги застосування динамічного підходу до тлумачення кримінально-процесуальної норми (не заперечуючи забезпечення стабільності правового регулювання в результаті застосування статичного підходу). «Адже на відміну від закону, текст якого є застиглим, здатним відставати від суспільного життя, право є явищем динамічним. Приведення права у відповідність зі зміненими суспільними умовами і потребами людей можливе двома шляхами – прийняттям нового закону, що з огляду на особливості законодавчого процесу та інші чинники далеко не завжди можна зробити вчасно, та шляхом тлумачення, пристосовуючи незмінний текст закону чи окремих його положень до нових умов та відносин, що змінилися» [4, с. 112–121]. Це й досягається за допомогою динамічного підходу до тлумачення кримінально-процесуальних норм, який, вважаємо, має бути провідним у сучасних реаліях.

Саме тому, на наше переконання, стрижневим принципом правозастосовного тлумачення кримінально-процесуальної норми є принцип діалогічної комунікації, де діалог розуміємо як динамічний

і конструктивний спосіб мислення, пізнання, роз'яснення і тлумачення, що веде від аналізу прогалин, колізій, юридико-технічних помилок галузевої (кримінально-процесуальної) правової норми до ефективного правотворення та правозастосування й розвивається по спіралі, адже кожен діалог повинен продовжувати попередні та готувати наступні.

Мета статті – дослідити проблематику лексико-граматичного та спеціально-юридичного тлумачення окремих кримінально-процесуальних норм, зокрема тих, що регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Тлумачення народилося на колінах судової практики – це безперечно; воно має узгоджуватися із цінностями правової системи та загальними цілями права, маючи провідним орієнтиром права людини (учасників кримінального провадження). Саме тому термін «тлумачення» багатозначний. У найширшому значенні «тлумачення – це пояснення або інтерпретація чого-небудь раніше невідомого шляхом уможливленого аналізу сутності явища. Тлумачення, яке виступає спочатку як індивідуальне уявлення, може в процесі подальшого пізнання й понятійно-термінологічного мовного оформлення стати загальнопоширеною нормою» [21, с. 457]. Тлумачення також роз'яснює смисл, значення якихось явищ [5, с. 411], дає чому-небудь якимось пояснення, визначає смисл чого-небудь, є висловом, що містить пояснення чого-небудь, відбиває точку зору на що-небудь [11, с. 799]. Крім того, «для тлумачення як категорії гуманітарної науки в цілому характерним є те, що воно з індивідуального уявлення може в процесі поступального пізнання стати загальнопоширеною нормою ... ця категорія має інтерсуб'єктний характер і нерозривно пов'язана з розумінням (з'ясуванням), поясненням, роз'ясненням» [8]. Тлумачення розглядається як діяльність певних суб'єктів (офіційне та неофіційне тлумачення), що має різну обов'язковість для правозастосовувачів [9, с. 272]. Варто погодитися з О.В. Капліною [8], що з'ясування смислу норми права під час тлумачення й роз'яснення хоча й тісно взаємопов'язані, але самостійні процеси. Роз'яснення є важливим, але не обов'язковим елементом процесу тлумачення. Проте для правозастосовного тлумачення – це невід'ємний складник.

На нашу думку, поняття правозастосовного тлумачення галузевої (кримінально-процесуальної) правової норми варто визначити як особливий самостійний вид офіційного та неофіційного тлумачення, актуальна потреба в якому існує до початку, під час і після застосування кримінально-процесуальної норми та який покликаний у динаміці забезпечувати її інтерпретаційну еволюцію задля ефективної правореалізації.

У юридичній літературі виділяється низка способів тлумачення норм права (семантичний, логічний, функціональний, систематичний, історичний і телеологічний, юридико-джерелознавчий, еволютивний, термінологічний, аналітичний, синтетичний, етичний, соціологічний), проте припускаємо за доцільне виділити основні, що мають ключове значення, – лексико-граматичний і спеціально-юридичний способи тлумачення галузевих (кримінально-процесуальних) норм, які регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію в кримінальному провадженні.

Лексико-граматичне тлумачення норм права – це спосіб з'ясування смислових параметрів норми права за допомогою встановлення лексичного і граматичного значення мовних одиниць і їх внутрішньотекстових зв'язків, який умовно можна поділити на етапи: лексико-морфологічний (установлюється значення лексичних одиниць норми права – окремих слів, термінів, виявляється їх понятійне значення) та синтаксичний (здійснюється вивчення словосполучень і речень, що формують текст норми права загалом) [7, с. 19].

Спеціально-юридичний спосіб тлумачення, за С.С. Алексєєвим, – це «дослідження техніко-юридичних засобів і способів викладу волі законодавця, основане на спеціальних знаннях юридичної науки й передусім юридичної техніки» [1, с. 179].

Досліджуючи питання правозастосовного тлумачення окремих кримінально-процесуальних норм, що регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію в кримінальному провадженні, підкреслимо, що значення та необхідність такого тлумачення продиктовані, зокрема:

1. Наявністю прогалин у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві. Виникати прогалини можуть із різних причин. Так, прорахунки законодавця під час ухвалення нормативно-правових актів призводять до початкових (первісних) прогалин у кримінально-процесуальному законі. Еволюційні зміни в самих суспільних відносинах, які неможливо було передбачити під час ухвалення нормативно-правового акта, стають причиною подальших (наступних) прогалин у кримінально-процесуальному законі. А свідоме замовчування законодавцем, що розраховує (або й зовсім не розраховує) прийняти відповідні норми найближчим часом, має наслідком навмисні прогалини.

Щодо початкових прогалин (які можуть і мають бути враховані законодавцем якнайшвидше після ухвалення нормативно-правового акта), то, наприклад, до таких варто зарахувати непередбачення законодавцем у кримінально-процесуальному законі випадків обов'язкової участі представника потерпілого в кримінальному провадженні. Відсутність галузевої норми, якою, виходячи із засад кримінального провадження, мають бути врегульовані відповідні кримінально-процесуальні відно-

сини в цьому випадку, є прогалиною кримінально-процесуального закону, що може бути усунена виключно шляхом правотворчості. На нашу думку, треба констатувати відсутність у цьому разі не окремої норми чи її частини, а відсутність певної сукупності галузевих (кримінально-процесуальних) норм (подекуди частин відповідних норм), тобто мова йде про повну непереборну прогалину кримінально-процесуального закону.

Окремі з початкових (первісних) прогалин є переборними та можуть бути вирішені шляхом правозастосування, однак уважаємо, що у зв'язку з цим постає питання єдності судової практики. Так, у силу прогалини (а також очевидної колізії) кримінально-процесуальної норми донедавна неоднозначно вирішувалося питання щодо оскарження потерпілим недотримання розумних строків під час досудового розслідування: ст. 308 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України зазначала, що скарга подається прокурору вищого рівня, а ч. 1 ст. 303 КПК України вказувала на нездійснення процесуальних дій, які слідчий, прокурор зобов'язані вчинити у визначені КПК України строки, що є підставою оскарження такої бездіяльності слідчому судді. Щодо судової практики, то в рішеннях слідчі судді переважно вказували, що «прокурор вищого рівня, який зобов'язаний розглядати скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, не є процесуальним суб'єктом, бездіяльність якого підлягає оскарженню в порядку, передбаченому ст. 303 КПК України» [18]. Проте в іншому випадку в аналогічній ухвалі слідчий суддя дійшов висновку, що «відповідно до статті 114 КПК України, для забезпечення виконання сторонами кримінального провадження вимог розумного строку слідчий суддя має право встановлювати процесуальні строки у межах граничного строку, передбаченого КПК України, з урахуванням обставин, встановлених під час відповідного кримінального провадження» [19]. Це і є прикладом подолання часткової переборної прогалини шляхом правозастосовного тлумачення кримінально-процесуальної норми.

З унесенням змін до ст. 303 КПК Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування» від 16.11.2017 [14], відповідно до п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України, рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування підлягає оскарженню, зокрема, потерпілим, його представником, законним представником. Водночас, якщо прокурор не відмовив у задоволенні скарги на недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, проте його вказівки щодо строків учинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень не вплинули з тих чи інших підстав на ефективність (тривалість) досудового розслідування, яким є за таких умов механізм реалізації права на оскарження недотримання розумних строків під час досудового розслідування? Тобто знову часткова прогалина (подальша). Адже за таких умов підстава для звернення до слідчого судді відповідно до п. 9-1 ч. 1 ст. 303 КПК України відсутня.

Щодо навмисних прогалин, то влучним прикладом тут може бути ч. 3 ст. 127 КПК України: шкода, завдана потерпілому внаслідок кримінального правопорушення, компенсується йому за рахунок Державного бюджету України у випадках і в порядку, передбачених законом. При цьому підкреслимо, що «випадки» та «порядок», на які вказує законодавець, навмисно ним не визначені, а відповідний закон до цього часу не прийнято. Адже «якщо держава бере на себе зобов'язання по відшкодуванню, а реально здійснити його не зможе, то це може створити ситуацію суспільного невдоволення, коли сотні тисяч потерпілих не одержать відшкодування від держави, навіть після прийняття судами відповідних рішень на їх користь» [2].

2. Наявністю колізій у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві. Необхідність тлумачення виникає в разі розбіжності або суперечності між нормами права, які регулюють одне й те саме питання, що викликає їх колізійність. Наприклад, тлумачення норм, передбачених ч. 2 ст. 24 КПК України і ст. 394 КПК України, здійснене Верховним Судом України (Постанова Верховного Суду України від 03.03.2016 [13]) і вказує виключно на конкуренцію відповідних норм, а не їх колізійність. Погоджуємося, що саме принципи кримінального процесу «є гарантією додержання прав і законних інтересів особи при провадженні у кримінальній справі; є юридичною базою для тлумачення конкретних кримінально-процесуальних норм, а також для вирішення всіх суперечностей, які виникають у ході кримінально-процесуальної діяльності» [10, с. 29]. А от досліджувати положення ч. 4 ст. 26 КПК України (відмова потерпілого, а у випадках, передбачених КПК України, його представника від обвинувачення є безумовною підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення) та п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України (кримінальне провадження закривається, якщо потерпілий, а у випадках, передбачених КПК України, його представник відмовився від обвинувачення в кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення, крім кримінального провадження щодо злочину, пов'язаного з домашнім насильством), доходимо висновку, що тут очевидна колізія в законі, закладена внесенням змін до п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК України Законом України «Про

внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» від 06.12.2017 [15]. До аналогічних висновків доходимо, аналізуючи положення ст. ст. 55, 58 і ч. 6 ст. 340 КПК України (щодо наслідків неприбуття потерпілого/представника потерпілого в судове засідання).

3. Наявністю оцінних понять у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві. Варто зауважити, що поряд із формально визначеними поняттями законодавцем застосовуються доволі часто й оціночні поняття – «закріплені в нормі кримінально-процесуального права поняття, зміст яких не містить чітко визначеної, завершеної системи ознак, що зумовлює здійснення його конкретизації в кожному окремо індивідуально визначеному випадку за розсудом правозастосовувача» [17], а отже, потребує правозастосовного тлумачення.

Під час розгляду лексичних особливостей оцінних понять у кримінальному процесі в юридичній літературі справедливо відзначається, що більшість із них сформульовано через словосполучення або багатослівні лексичні конструкції.

З метою забезпечення єдності підходів до застосування кримінально-процесуальних норм з оцінними поняттями законодавець може нормативно закріпити окремі їх ознаки або навести певний перелік явищ (предметів), які входять до обсягу цього поняття, надавши цим самим орієнтир для правозастосування [17]. Переліки в нормативно-правовому акті за обсягом повноти прийнято поділяти на два види: вичерпні (повні), які не припускають розширювального тлумачення, та невичерпні (приблизні, неповні), які передбачають можливість доповнення явищ, об'єктів, ознак, що наведені в переліку [12].

Наприклад, до оцінних понять варто зарахувати вказівку законодавця на «існування небезпеки для життя і здоров'я свідка чи потерпілого, їх тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити їх допит в суді або вплинути на повноту чи достовірність показань» як на підставу для допиту свідка, потерпілого під час досудового розслідування в судовому засіданні слідчим суддею (ч. 1 ст. 225 КПК України). Також у п. 3 ч. 6 ст. 194 КПК України законодавець указує, що в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, суд може застосувати до особи, яка підозрюється в учиненні такого кримінального правопорушення, обмежувальний захід, що полягає в забороні «наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку із роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин». Метою застосування запобіжного заходу є забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а також запобігання спробі «незаконно впливати на потерпілого» (п. 3 ч. 1 ст. 177 КПК України). Щодо проведення дистанційного досудового розслідування та судового провадження, то законодавець указує на наявність «інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми» (п. 5 ч. 1 ст. 232 КПК України), неможливість «безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин» (п. 1 ч. 1 ст. 232 КПК України), необхідність «в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення» (ч. 6 ст. 232 КПК України), «опитування особи, яка через знаходження у віддаленому від місця проведення досудового розслідування місці, хворобу, зайнятість або з інших причин не може без зайвих труднощів вчасно прибути до слідчого, прокурора» (ч. 11 ст. 232 КПК України), неможливість «безпосередньої участі учасника кримінального провадження в судовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин» (п. 1 ч. 1 ст. 336 КПК України), наявність «інших підстав, визначених судом достатніми» (п. 5 ч. 1 ст. 336 КПК України). Частина 6 ст. 340 КПК України вказує на наслідки повторного неприбуття в судове засідання потерпілого «без поважних причин». Згідно з ч. 6 ст. 474 КПК України, суд з'ясовує добровільність укладення угоди сторонами та перевіряє, чи не є вона «наслідком застосування насильства, примусу, погроз або наслідком обіцянок чи дії будь-яких інших обставин».

З'ясовувати зміст кожного конкретного оцінного поняття варто залежно від контексту галузевої норми, в якій воно вжите.

4. Наявністю проблематики, пов'язаної із юридико-технічними помилками в галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві. Наприклад, вказівка законодавця в ч. 1 ст. 55 КПК України на те, що «потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди...», децю логічно не узгоджується з іншими положеннями кримінально-процесуального закону, оскільки мова може йти як про моральну, так і про майнову шкоду, завдану одним і тим же кримінальним правопорушенням одному й тому ж потерпілому, а цивільний позов подається про відшкодування моральної та майнової шкоди, якщо така була завдана. Тому доречніше в цьому разі вказати в ч. 1 ст. 55 КПК України «та/або».

5. Наявністю проблематики ступеня правової регламентованості композиційної побудови кримінально-процесуальної норми. Варто підтримати думку А.А. Ушакова про необхідність дослідження правового тексту як форми літератури, як літературного твору, що припускає використання

під час організації і структурування юридичного тексту поняття «композиція» [20, с. 70]. Загалом поділяючи думку щодо поділу системи норм кримінально-процесуального права на типові й нетипові [3, с. 219–222], зазначимо, що в теорії права розрізняють такі нетипові норми права: загальнозакріпні норми або норми-начала, установчі норми або норми-принципи, прогностичні норми або норми-цілі, декларативні норми або норми-оголошення, дефінітивні норми або норми-дефініції (визначення), а також оперативні норми або норми-інструменти, колізійні норми або норми-арбітри [16, с. 282–285].

Оскільки структура кримінально-процесуальної норми не завжди очевидна, наведемо приклад, що свідчить про вагомість тісного взаємозв'язку правозастосовного тлумачення окремих кримінально-процесуальних норм, які регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію, і ступеня правової регламентованості композиційної побудови кримінально-процесуальної норми. Так, аналізуючи положення ст. 472 КПК України щодо змісту угоди про визнання винуватості в кримінальному провадженні (що може бути ініційована й укладена між прокурором і підозрюваним чи обвинуваченим), доходимо висновку, що для неї характерна деяка фрагментарність, на яку вплинуло внесення змін до ст. 469 КПК України відповідно до Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення механізмів забезпечення завдань кримінального провадження» від 16.03.2017. Так, нині в разі надання потерпілим чи потерпілими письмової згоди на укладення угоди остання може бути укладена й у провадженнях, у яких бере участь потерпілий чи потерпілі; однак, уносячи зміни до ст. 469 КПК України, законодавець не передбачив, що положення ст. 472 КПК України, які визначають зміст угоди про визнання винуватості, не вказують на важливі й необхідні питання, що потребують вирішення під час укладення угоди, наприклад, розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, строк її відшкодування. Виходить, що правозастосувач має сам приймати рішення щодо інтерпретації та імплементації положень ст. 471 КПК України, де йде мова про зміст угоди про примирення, до ст. 472 КПК України, де йде мова про зміст угоди про визнання винуватості. Отже, композиція галузевої норми, що регулює кримінально-процесуальні відносини, її внутрішня побудова в цьому разі характеризується нетиповою структурою. А саме мова йде про нетипову спеціалізовану галузеву норму, представлену неповністю визначеною диспозицією як центральним елементом; тобто внесення змін до ч. 4 ст. 469 КПК України призвело до подальшої прогалини в кримінально-процесуальному законі, на що й указує неповністю визначена диспозиція ст. 472 КПК України.

З урахуванням санкції кримінально-процесуальної норми, що міститься в ч. 7 ст. 474 КПК України, а також того, що повторне звернення з угодою в одному кримінальному провадженні не допускається (ч. 8 ст. 474 КПК України), а також ч. 4 ст. 394 КПК України неповністю визначена диспозиція (правові наслідки якої недооцінив законодавець) у цьому випадку може призвести, на нашу думку, до:

- ухвалення вироку на підставі угоди про визнання винуватості з порушенням прав і законних інтересів потерпілого (потерпілих) у кримінальному провадженні та проблеми оскарження потерпілим, його представником цього вироку – у разі неякісного правозастосовного (судового) тлумачення;
- відмови в затвердженні угоди про визнання винуватості й неможливості повторного звернення з угодою в цьому кримінальному провадженні – у разі якісного правозастосовного (судового) тлумачення.

6. Наявністю проблематики, пов'язаної зі зверненням до лінгвістичних структурних елементів кримінально-процесуальної норми. Уважаємо, що загальних поглядів (що часто зустрічаються в юридичній літературі) про необхідність писати закони зрозуміло, чітко, стисло й грамотно недостатньо, обов'язковим є використання спеціальних правил і принципів тлумачення тексту, без чого якість тлумачення та чистота мови кримінально-процесуального закону, зокрема, будуть страждати. У цьому і полягає цінність лексико-граматичного тлумачення кримінально-процесуальної норми.

Адже, наприклад, окремі словосполучення як синтаксичні конструкції з двох чи більше слів на основі підрядного граматичного зв'язку – це не що інше як «будівельний матеріал» мови кримінально-процесуального закону. «Як правило, саме словосполученнями оформляються найменування глав, розділів і статей законодавчих актів. Тому важливо дотримуватися правил утворення словосполучень для ефективності тлумачення та реалізації того чи іншого припису норм кримінально-процесуального права» [8, с. 159]. Прикладом може бути глава 9 КПК України «Відшкодування (компенсація) шкоди у кримінальному провадженні, цивільний позов». Зауважимо:

- прості синтаксично вільні словосполучення «відшкодування шкоди» та «відшкодувати шкоду» законодавець використовує, відповідно, в п. 17 ч. 3 ст. 42 КПК України й у ч. 1 ст. 127 КПК України;
- складне синтаксично вільне словосполучення «відшкодування (компенсація) шкоди» законодавець використовує в ст. ст. 127, 130 КПК України;
- складне синтаксично вільне словосполучення «відшкодування завданої кримінальним правопорушенням шкоди» законодавець використовує в п. 10 ч. 1 ст. 56 КПК України (тобто словосполучення «відшкодування шкоди» поширюється окремим словосполученням);

– складне синтаксично невільне словосполучення «перелік дій, не пов'язаних з відшкодуванням шкоди» законодавець використовує в ч. 1 ст. 471 КПК України.

Варто звернути увагу на те, що аналіз положень КПК України, які досліджуються в розрізі понять «відшкодування»/«компенсація» шкоди, і тлумачення спеціального юридичного терміна-словосполучення «відшкодування шкоди», утвореного за допомогою двох лексичних одиниць – дієслова й іменника, вказує на тавтологію – змістове дублювання (повторення) тих самих або однокоренових слів, що є порушенням чистоти мови кримінально-процесуального закону. У цьому випадку це є аргументом на користь використання терміна-словосполучення «компенсація шкоди» в кримінальному провадженні.

Висновки. Отже, з'ясувавши поняття правозастосовного тлумачення галузевої (кримінально-процесуальної) правової норми та його стрижневий принцип – принцип діалогічної комунікації, можемо резюмувати, що необхідність і значення правозастосовного тлумачення окремих кримінально-процесуальних норм, які регулюють право потерпілого на процесуальну комунікацію в кримінальному провадженні, зумовлені:

- наявністю прогалин і колізій у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві,
- наявністю оцінних понять у галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві,
- наявністю проблематики, пов'язаної з юридико-технічними помилками в галузевому (кримінально-процесуальному) законодавстві,
- наявністю проблематики ступеня правової регламентованості композиційної побудови кримінально-процесуальної норми,
- наявністю проблематики, пов'язаної зі зверненням до лінгвістичних структурних елементів кримінально-процесуальної норми.

Mudrak I. For lexico-grammatic and specially-legal interpretation of certain criminal-processing norms, while adjusting the victim's right to a procedural communication in criminal proceedings

The article explores the problems of lexical and grammatical and specially legal interpretation of certain criminal procedural norms, in particular, those that regulate the victim's right to procedural communication in criminal proceedings. It is noted that the guiding principle of lawful interpretation is the principle of dialogical communication, where dialogue is understood as a dynamic and constructive way of thinking, creating, interpreting, leading from the analysis of legal and technical errors of legal norms to effective law-making and enforcement and developing in a spiral, because every dialogue must continue the previous ones and prepare the next ones.

The notion of a lawful interpretation of a sectoral (criminal-procedural) legal norm is defined as a special independent form of official and informal interpretation, an actual need in which it exists before, during and after the application of the criminal-procedural norm, and is intended to ensure its interpretative evolution for the sake of effective legalization.

It is emphasized that the importance and necessity of lexical and grammatical and special-legal interpretation is dictated by: the presence of gaps in sectoral (criminal-procedural) legislation; the existence of conflicts in sectoral (criminal-procedural) legislation; availability of valuation concepts in sectoral (criminal-procedural) legislation; the presence of issues related to legal and technical errors in sectoral (criminal) law; the presence of problems of the degree of legal regulation of the compositional construction of criminal procedural norms; the presence of issues related to the appeal to the linguistic structural elements of the criminal procedural norm.

Key words: criminal proceedings, victim, procedural communication, law enforcement interpretation.

Література:

1. Алексеев С.С. Проблемы теории права : курс лекций : в 2 т. Свердловск, 1973. С. 179.
2. Про відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди фізичним особам, які потерпіли від злочину : Висновок Головного науково-експертного управління Верховної Ради України на Проект Закону України від 27.10.2010. URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=7303&skl=7 (дата звернення: 12.09.2019).
3. Гемай С.О. Питання окремих видів нетипових норм кримінально-процесуального права. *Право і суспільство*. 2011. С. 219–222.

4. Гончаров В.В. Динамічне тлумачення юридичних норм. Львів, 2013. 249 с.
5. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. Москва, 1980. Т. 4. С. 411.
6. Капліна О.В. Роль тлумачення норм кримінального процесуального права в забезпеченні законності правозастосовної діяльності. URL: <http://dspace.nulau.edu.ua/handle/123456789/9659> (дата звернення: 12.09.2019).
7. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення судом норм кримінально-процесуального права : автореф. дис. ... док. юрид наук. Харків, 2009. С. 19.
8. Капліна О.В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права : монографія. Харків, 2008. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KaplinaMono.pdf (дата звернення: 12.09.2019).
9. Крестовська Н.М. Теорія держави і права: елементарний курс / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвєєва. Харків, 2008. С. 272.
10. Маляренко В.Т. Конституційні засади кримінального судочинства. Київ, 1999. С. 29.
11. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва, 1990. С. 799.
12. Шубенкова К.В. Теоретико-правовые концепции А.С. Пиголкина : дисс. ... канд. юрид. наук. Волгоград, 2013. URL: http://test.ssla.ru/dissertation/dissert/17-03-2014-1d_.pdf (дата звернення: 12.09.2019).
13. Постанова Верховного Суду України від 03.03.2016. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VS160249.html (дата звернення: 12.09.2019).
14. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо забезпечення дотримання прав учасників кримінального провадження та інших осіб правоохоронними органами під час здійснення досудового розслідування : Закон України від 16.11.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2213-19> (дата звернення: 12.09.2019).
15. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 12.09.2019).
16. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків, 2006. С. 282-285.
17. Тітко І.А. Оцінні поняття у кримінально-процесуальному праві України : монографія. Харків, 2010. URL: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/MONOGRAFII_2011/Titko_2010.pdf (дата звернення: 12.09.2019).
18. Ухвала Апеляційного суду м. Києва від 13.07.2015. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2019).
19. Ухвала Жовтневого районного суду м. Харкова від 14.03.2014 (справа № 639/1438/14-к). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/> (дата звернення: 12.09.2019).
20. Ушаков А.А. Очерки советской законодательной стилистики. Пермь, 1967. 185 с.
21. Философский энциклопедический словарь / под ред. Е.Ф. Губского, Г.В. Кораблевой, В.А. Лутченко. С. 457.